

Waterschap NOORDERZIJLVEST

Kostentoedelingsonderzoek 2019

maart 2018

Inhoud

Inleiding.....	3
1.1 Aanleiding.....	3
1.2 Het kostentoedelingsonderzoek.....	3
1.3 De huidige kostentoedeling.....	4
Hoofdstuk 2 Hoe werkt het toedelingsproces.....	5
Hoofdstuk 3 Ingezetenaandeel watersysteemheffing.....	6
Hoofdstuk 4 Waardeverhoudingen ongebouwd, natuur en gebouwd	8
4.1 Waardebepaling	8
4.2 Oppervlakte bepaling	9
4.3 Waardeverhouding.....	9
Hoofdstuk 5 Bestuurlijke keuzes	11
5.1 Ingezetenaandeel	11
5.1.1 Substantieel jaarlijkse HWBP-bijdrage	12
5.1.2 Substantieel meer kosten voor regionale waterveiligheid en droge voeten.....	13
5.1.3 Areaal natuur is substantieel gestegen	14
5.2 Tariefdifferentiatie	15
5.3 Specifieke kosten.....	15
Hoofdstuk 6 Scenario's en de effecten op de tarieven en lastendruk	16
BIJLAGEN	18
Bijlage 1 Rekenmodel Unie van Waterschappen.....	19
Bijlage 2 Redenen van vergelijkbare waterschappen inzake bepaling ingezetenaandeel	20
Bijlage 3 Scenario's en de effecten op de tarieven en lastendruk.....	23

Inleiding

Op 1 januari 2019 dient het waterschap Noorderzijlvest een nieuwe kostentoedelingsverordening in te voeren voor het watersysteembeheer. Vooruitlopend hierop heeft onderzoeksbureau Tauw een kostentoedelingsonderzoek uitgevoerd. In deze notitie worden de uitgangspunten en de uitwerking van het kostentoedelingsonderzoek weergegeven. Tevens wordt ingegaan op de bestuurlijke keuzes en de effecten van deze keuzes op de kostentoedeling, op de tarieven en op de lastendruk van de categorieën. De nieuwe kostentoedeling wordt geïmplementeerd in het jaarplan 2019 en doorgerekend in de belastingtarieven voor 2019.

1.1 Aanleiding

Volgens de Waterschapswet moet de kostentoedelingsverordening ten minste eenmaal in de vijf jaar worden herzien. In het bestuursakkoord 2015-2019 is afgesproken dat uiterlijk in 2016 een onderzoek naar de kostentoedeling plaats zou vinden, zodat effectuering daarvan per 2017 plaats had kunnen vinden. Deze planning is uitgesteld omdat de Commissie Aanpassing Belastingstelsel Waterschappen (CAB) sinds 2015 aan het onderzoeken is welke mogelijkheden er zijn om het huidige belastingstelsel aan te passen. In december 2017 is het concept eindrapport van de CAB gepresenteerd. Het definitieve rapport zal naar verwachting in de tweede helft van 2018 gereed zijn. Nadat de Ledenvergadering van de Unie de waterschapsvoorstellen heeft vastgesteld, zal het Uniebestuur deze aan de minister van I&W aanbieden en de minister verzoeken om de voorstellen in wetgeving om te zetten. De Waterschapswet zal naar verwachting grondig herzien moeten worden en ook de Waterwet moet een aantal wijzigingen ondergaan. Met een wetgevingstraject is de nodige tijd gemoeid. De inschatting is dat een aangepast belastingstelsel voor de waterschappen op zijn vroegst vanaf 2022 in werking kan treden.

1.2 Het kostentoedelingsonderzoek

Om een nieuwe kostentoedeling te bepalen wordt vooraf een onderzoek verricht. Het kostentoedelingsonderzoek bestaat uit een inventarisatie van oppervlakten en economische waarden en de effecten op de lastendruk en de tarieven. Onderzoeksbureau Tauw heeft dit onderzoek voor ons uitgevoerd. Tauw voert deze onderzoeken voor verschillende andere waterschappen en de Unie van Waterschappen uit. De gegevens van het huidige onderzoek zijn gebaseerd op peildatum 1 januari 2017. Na het kostentoedelingsonderzoek volgt het bestuurlijke en wettelijke bepaalde besluitvormingstraject inclusief de verplichte ter inzagelegging, de behandeling van de eventueel ingediende zienswijzen.

1.3 De huidige kostentoedeling

De huidige kostentoedeling van Noorderzijlvest is ingegaan op 1 januari 2014. De waarden en oppervlaktes zijn bepaald per peildatum 1 januari 2012. De kostenaandelen zijn vastgelegd in de kostentoedelingsverordening watersysteembeheer 2014 die de basis vormt voor de belastingheffing. Daarnaast hanteert Noorderzijlvest tariefdifferentiatie voor wegen en buitendijks gelegen onroerende zaken, dus voor zowel gebouwd als ongebouwd. Deze differentiaties zijn ook in de kostentoedelingsverordening opgenomen. In onderstaande tabel is de huidige kostentoedeling weergegeven.

Tabel 1: Huidige kostentoedeling en toegepaste tariefdifferentiaties

KTD 2014		KTD 2014	
Categorie	Kostenaandeel	Tariefdifferentiatie	Percentage
Ingezetenen	25,0%	Wegen	+ 100%
Gebouwd	55,9%	Buitendijks gebouwd	- 75%
Ongebouwd	18,9%	Buitendijks ongebouwd	- 75%
Natuur	0,2%		
Totaal	100,0%		

Hoofdstuk 2 Hoe werkt het toedelingsproces

De bekostiging van de taken van ons waterschap op het gebied van het watersysteembeheer vindt plaats via de watersysteemheffing. De bekostiging van de taken van de taak zuiveren vindt plaats via de zuiveringsheffing.

De watersysteemheffing wordt opgelegd met behulp van een omslagensysteem dat de relatie legt tussen waterschapstaken op het gebied van het watersysteembeheer en de doelgroepen wiens belang daarmee gebaat is. Deze doelgroepen, de zogeheten categorieën, moeten de kosten van deze taken betalen via de watersysteemheffing. Het betreft de volgende belangencategorieën:

1. Ingezetenen (gebruikers van woonruimten);
2. Eigenaren van gebouwde onroerende zaken;
3. Eigenaren van ongebouwde onroerende zaken niet zijnde natuur;
4. Eigenaren van natuurterreinen.

De wijze waarop de kosten van de taakuitoefening aan de categorieën worden toegedeeld, is wettelijk vastgelegd in artikel 120 van de Waterschapswet. De wijze van kostentoedeling staat bekend als de methode Delfland.

Voor de taak zuiveren is er geen toedeling noodzakelijk, omdat er een gelijk bedrag per vervuilingseenheid in rekening gebracht wordt.

De eerste stap in het toedelingsproces van de kosten aan de categorieën is het toedelen aan de categorie ingezetenen (hoofdstuk 3). De daarna resterende kosten van het watersysteembeheer worden verdeeld over de categorieën eigenaren gebouwd, eigenaren ongebouwd en natuurterreinen (specifieke taakbelangen) op basis van de waardeverhoudingen van de waarde van de onroerende zaken in het economische verkeer (hoofdstuk 4).

Hoofdstuk 3 Ingezetenaandeel watersysteemheffing

De eerste stap in het toedelingsproces is het toedelen van kosten aan de categorie ingezetenen. Het kostenaandeel van de categorie ingezetenen (algemene taakbelangen) wordt (wettelijk voorgeschreven) bepaald aan de hand van de gemiddelde inwonerdichtheid per vierkante kilometer in het gebied van het waterschap. Afhankelijk van de inwonerdichtheid wordt aan de ingezetenen tenminste 20% en ten hoogste 50% van de kosten van het watersysteembeheer toegedeeld. De toedeling is als volgt:

- Bij een gemiddeld aantal inwoners van 500 of minder, bedraagt het toedelingspercentage minimaal 20% en maximaal 30%;
- Bij een gemiddeld aantal inwoners van meer dan 500 maar niet meer dan 1000, bedraagt het toedelingspercentage minimaal 31% en maximaal 40%;
- Bij een gemiddeld aantal inwoners van meer dan 1000, bedraagt het toedelingspercentage minimaal 41% en maximaal 50%.

Ophogen ingezetenaandeel met maximaal 10% extra

Het behoort tot de bestuurlijke vrijheid van het waterschap om binnen de aangegeven bandbreedte te bepalen wat het exacte ingezetenaandeel is. Tevens heeft het bestuur de mogelijkheid de hiervoor genoemde maximale kostentoedelingspercentages, met maximaal 10% verhogen. Dit is in het derde lid van artikel 120 van de Waterschapswet geregeld. Uit de toelichting bij het amendement van dit artikel blijkt dat voor ophoging van het ingezetenaandeel sprake moet zijn van bijzondere omstandigheden. Als voorbeeld hiervan worden twee situaties genoemd:

1. Het gebied van het waterschap heeft een relatief groot aantal natuurterreinen.
2. In het gebied van het waterschap is sprake van een zeer grote inwonerdichtheid.

Er wordt niet aangegeven wat onder 'relatief groot' en 'zeer groot' moet worden verstaan. Bij de bestuurlijke besluitvorming over een eventuele ophoging van het ingezetenaandeel kunnen ook andere overwegingen een rol spelen: het al dan niet verhogen van het maximale ingezetenaandeel behoort tot de bestuurlijke vrijheid van het waterschap. Dit blijkt ook uit de uitspraak van de Raad van State in 2010 inzake verhoging van het aandeel met maximaal 10% extra:

Uitspraak Raad van State inzake verhoging ingezetenaandeel met maximaal 10% extra

In een uitspraak van 28 juli 2010, LJN: BN2669, heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) het bestaan van de genoemde bestuurlijke vrijheid bevestigd en verduidelijkt. De Afdeling heeft in deze uitspraak vastgesteld dat in de Waterschapswet geen beperkende voorwaarden zijn verbonden aan de aan de waterschappen toegekende bevoegdheid om het kostenaandeel voor de ingezetenen met maximaal 10% extra te verhogen. De Afdeling kent dan ook geen betekenis toe aan de in de toelichting op het amendement genoemde 'bijzondere omstandigheden' en gaat ook aan de voorbeelden die in de wetsgeschiedenis zijn genoemd, voorbij. De bestuurlijke relevantie van deze uitspraak van de Afdeling is dat waterschappen een vrij grote autonomie hebben als het om het verhogen van het kostenaandeel voor de ingezetenen gaat. Waterschappen zullen de eventuele extra verhoging wel altijd moeten motiveren, maar de Raad van State stelt aan de motivering geen al te zware eisen. Als een waterschap ervoor kiest om van de wettelijke bevoegdheid tot ophoging van het ingezetenaandeel gebruik te maken, kan de provincie dat besluit slechts marginaal toetsen. Dit is zowel voor de fiscale aspecten van een eventuele ophoging als voor de bestuurlijke ruimte waarbinnen de provincie haar gezag als toezichthouder uitoefent, relevant.

Ingezetenaandeel Noorderzijlvest

De huidige inwonerdichtheid in het waterschap Noorderzijlvest bedraagt circa 246 inwoners per km². In Noorderzijlvest is er dus sprake van een gemiddeld aantal inwoners van 500 of minder, waardoor het toedelingspercentage tussen 20% en 30% ligt, waarbij dit maximaal met 10% extra verhoogd kan worden naar 40%. Het huidige ingezetenaandeel bedraagt 25%.

Hoofdstuk 4 Waardeverhoudingen ongebouwd, natuur en gebouwd

De volgende stap in het kostentoedelingsproces start met het berekenen van de waardeverhoudingen door de waarde en oppervlakte te bepalen van de categorieën ongebouwd, natuur en gebouwd. Achterliggende gedachte bij deze methodiek is dat het bij deze categorieën gaat om het waarborgen van de bescherming en de bruikbaarheid van de onroerende zaken. De verhoudingen tussen de waarden geven daarmee het belang weer. In verband hiermee moet de waarde in het economische verkeer van het totaal van de onroerende zaken in elk van deze categorieën worden bepaald. In het Waterschapsbesluit zijn voor de waardebepaling nadere regels gegeven. De toedeling aan gebouwd, ongebouwd en natuur is daarmee in feite een rekenkundige exercitie waarbij de bestuurlijke ruimte om eigen keuzes te maken ontbreekt.

4.1 Waardebepaling

Conform het Waterschapsbesluit ligt de peildatum maximaal twee jaar voor het begin van het kalenderjaar waarop de kostentoedeling betrekking heeft. Er wordt dus geen rekening gehouden met eventuele waardeontwikkelingen die zich in de tussenliggende tijd, tussen de peildatum en de ingang van de nieuwe kostentoedeling, hebben voorgedaan. Of met toekomstige waardeontwikkelingen. Voor de kostentoedeling 2019 die geldt met ingang van 1 januari 2019, ligt de peildatum op 1 januari 2017.

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling tussen peildatum 1-1-2012 en peildatum 1-1-2017 van de waarden van de verschillende categorieën weergegeven. Categorie A heeft betrekking op ongebouwd, categorie B op natuur en categorie C op gebouwd. De waarde van de categorie natuur is hierbij voorgeschreven en gebaseerd op 20% van de waarde van de agrarische gronden. Dit is vastgelegd in het wettelijk Waterschapsbesluit, artikel 6.9, lid 2.

Tabel 2: waardeontwikkeling per categorie in (EURO 1.000 per ha)

Categorie	1-1-2012	1-1-2017	mutatie
A Autosnelwegen	€ 1.345.000	€ 1.430.000	6,3%
A Hoofd- en regionale wegen	€ 775.000	€ 836.000	7,9%
A Lokale wegen + bebouwde kom	€ 1.253.000	€ 1.316.000	5,0%
A Overige verharde wegen	€ 1.323.000	€ 1.347.000	1,8%
A Agrarische en overige gronden	€ 34.595	€ 46.854	35,4%
A Openbare spoorwegen	€ 9.554.000	€ 10.110.000	5,8%
A Bouwpercelen	€ 682.080	€ 685.000	0,4%
B Natuur	€ 6.919	€ 9.371	35,4%
C Gebouwd	€ 34.104.000.000	€ 34.332.990.000	0,7%

In het onderzoeksrapport van Tauw is de onderbouwing per categorie nader toegelicht.

4.2 Oppervlakte bepaling

Naast de waardeverhouding is ook de oppervlakte per (sub)categorie opnieuw berekend naar de peildatum 1 januari 2017. In deze oppervlaktebepaling is de nieuwe afbakening van de categorie natuur verwerkt. Tabel 3 geeft een overzicht van het oppervlak per belangencategorie. Hierbij zijn voor wegen de vermenigvuldigingsfactoren toegepast waarmee, naast het wegooppervlak zelf, ook de dienstbaarheden naast de weg worden meegenomen. Deze oppervlakte bepaalt namelijk mede de waarde van wegen.

Tabel 3: Oppervlakte per belangencategorie

Categorie		1-1-2012	1-1-2017	mutatie
A	Wegen + spoorwegen	7.923	7.665	-3,3%
A	Agrarische en overige gronden	104.664	100.662	-3,8%
B	Natuur	17.000	21.265	25,1%
C	Gebouwd	14.815	14.955	0,9%
	Totaal	144.402	144.547	0,1%

In het onderzoeksrapport van Tauw is de onderbouwing per categorie verder toegelicht.

4.3 Waardeverhouding

Op basis van bovenstaande beschreven waarde- en oppervlaktebepalingen kunnen de waardeverhoudingen van de categorieën gebouwd, natuur en ongebouwd worden bepaald. De kostentoedeling is gebaseerd op deze waardeverhouding. De resultaten zijn ingevoerd in het zogenaamde Uniemodel.

Een vergelijking van de berekende waardeverhoudingen met die van vijf jaar geleden laat zien dat er een verschuiving plaatsvindt van het gebouwd naar het ongebouwd. Deze verschuiving is voor een groot deel het gevolg van een relatief grotere stijging van de waarde van agrarische grond en van de waarde van de (spoor)wegen ten opzichte van de waardestijging van het gebouwd. De totale waarde van de categorie ongebouwd is in de afgelopen vijf jaren gestegen met 12,3 %. De totale waarde van gebouwd is licht gestegen met 0,7 %. Daarnaast zien we een verschuiving van ongeveer 4000 hectare van de categorie ongebouwd naar de categorie natuur. Het aandeel natuur gaat van 0,3 % naar 0,4 %.

Tabel 4: Berekening waardeverhoudingpercentages

WAARDEVERHOUDING			
Categorie	2014	2019	MUTATIE
Gebouwd	74,50%	72,30%	-3,0%
Ongebouwd	25,20%	27,30%	8,3%
Natuur	0,30%	0,40%	33,3%
Totaal	100,00%	100,00%	0,0%

In bijlage 1 is het rekenmodel van de Unie van Waterschappen weergegeven.

Bij een gelijkblijvend aandeel voor de categorie ingezetenen (25%) zal ten gevolge van de gewijzigde waardeverhouding, de kostentoedeling er als volgt uitzien:

Tabel 5: Berekening kostentoedelingsverhouding

KOSTENTOEDELING			
Categorie	2014	2019	MUTATIE
Ingezetenen	25,00%	25,00%	0,0%
Gebouwd	55,87%	54,22%	-3,0%
Ongebouwd	18,90%	20,47%	8,3%
Natuur	0,23%	0,32%	37,0%
Totaal	100,00%	100,00%	0,0%

Hoofdstuk 5 Bestuurlijke keuzes

Binnen het kostentoedelingsproces voor de watersysteemheffing heeft een bestuur een aantal keuzes die gemaakt kunnen worden. Deze keuzes, inclusief argumentatie, worden in dit document verder toegelicht. Het betreft ten eerste de keuze voor het ingezetenaandeel. De overige categorieën komen door een rekenkundige exercitie tot stand, hier zijn dus geen bestuurlijke keuzes mogelijk. Daarnaast wordt ingegaan op de keuzes tot tariefdifferentiatie en de keuze voor het toerekenen van specifieke kosten. De verontreinigingsheffing komt ook ten goede aan de bekostiging van het watersysteembeheer. Ook hier is geen bestuurlijke keuze mogelijk, omdat dit tarief wettelijk gekoppeld is aan het tarief voor de zuiveringsheffing.

5.1 Ingezetenaandeel

Het bepalen van het ingezetenaandeel is binnen de wettelijke uitgangspunten een bestuurlijke keuze. Voor Noorderzijvest ligt deze keuze tussen de 20% en 40% (dit is inclusief een ophoging van maximaal 10% op de bandbreedte 20%-30%). Op dit moment bedraagt het ingezetenaandeel 25%.

Het binnen de bandbreedtes bepalen van het exacte ingezetenaandeel behoort tot de bestuurlijke vrijheid van het waterschap. Om inzicht te krijgen in de argumentatie voor het definitief vaststellen van het ingezetenaandeel is door Tauw een rondgang gemaakt bij zeven waterschappen. Daarnaast heeft het waterschap zelf ook nog onderzoek gedaan. In bijlage 2 is een overzicht te vinden van de percentages die andere waterschappen op dit moment (2018) hanteren en welke argumentatie ze bij de laatste kostentoedelingsverordening gehanteerd hebben voor het aanpassen van het percentage.

Het kostenaandeel van de categorie ingezetenen (algemene taakbelangen) wordt zoals in hoofdstuk 3 reeds is aangegeven, volgens de wet bepaald aan de hand van de gemiddelde inwonerdichtheid per vierkante kilometer in het gebied van het waterschap. Daarnaast heeft het bestuur de vrijheid / mogelijkheid om het kostentoedelingspercentage, met maximaal 10% te verhogen. Volgens een uitspraak van de Raad van State hebben de waterschappen een vrij grote autonomie als het om het verhogen van het kostenaandeel voor de ingezetenen gaat. Waterschappen zullen de eventuele extra verhoging wel altijd moeten motiveren.

Bij de ingezetenen gaat het om een algemeen taakbelang, dat wordt gekenmerkt doordat het subject- of persoonsgericht is. Dit belang bestaat hierin dat een ingezetene ongestoord kan wonen, werken en recreëren, en zich vrijelijk kan verplaatsen in het gebied van het waterschap. De werkzaamheden die het waterschap uitvoert en de kosten die hiermee gemoeid zijn dragen steeds meer bij aan dit algemeen taakbelang. Dit algemeen taakbelang komt tot uitdrukking in het feit dat alle huishoudens een gelijk bedrag betalen aan deze voorzieningen.¹⁾ Er worden door het waterschap steeds meer kosten gemaakt die direct te relateren zijn aan het wonen, werken en recreëren in het beheergebied van het waterschap en hierdoor een algemeen taakbelang dienen. Het profijtbeginsel leent zich minder voor collectieve goederen of diensten zoals keringen. Bij collectieve goederen of diensten ligt toepassing van het solidariteitsbeginsel meer voor de hand.²⁾ De maatregelen van het waterbeheer richten zich in toenemende mate op de waterveiligheid (versterken en verhogen waterkeringen, aanleg waterbergingsgebieden, vergroten van gemalen), het klimaatbestendig waterbeheer, innovatie en duurzaamheid. Dit is een belangrijk argument om het kostentoedelingspercentage voor ingezetenen te verhogen.

¹⁾ Consultatierapport Waterschapsbelastingen: Klaar voor de toekomst" Commissie Aanpassing Belastingstelsel, december 2017

²⁾ Eindrapport "Meer recht doen aan het profijtbeginsel voor waterveiligheid en watersysteembeheer", Unie van Waterschappen / Commissie Aanpassing Belastingstelsel. Sterk Consulting, februari 2017.

Een nadere toelichting op specifieke argumenten zijn:

- a) Substantieel jaarlijkse HWBP-bijdrage
- b) Substantieel meer kosten voor regionale waterveiligheid en droge voeten
- c) Areaal natuur is substantieel gestegen.

In de volgende paragrafen worden deze specifieke argumenten nader beschreven.

5.1.1 Substantieel jaarlijkse HWBP-bijdrage

In 2011 is een aantal water gerelateerde taken van het Rijk en de provincie aan het waterschap overgedragen, waaronder de invoering van waterschapsbijdrage aan het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Dit is een taak waarbij het algemeen belang baat heeft in verband met maatregelen om overstromingsrisico's te voorkomen. Bij de herijking van de kostentoedeling per 1 januari 2014 is dit, in tegenstelling tot andere waterschappen, door Noorderzijlvest niet meegewogen in de verhoging van het ingezetenen percentage. De jaarlijkse bijdrage was in de eerste jaren relatief klein, waarbij tevens nog een lange afschrijvingstermijn werd gehanteerd van 35 jaar.

Alle waterschappen in Nederland dragen jaarlijks een bedrag van circa € 180 miljoen bij in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) voor de primaire keringen. De bijdrage per waterschap is landelijk bepaald op basis van het aantal inwoners per waterschap en op basis van de oppervlakte van het waterschap. De jaarlijkse bijdrage is dus niet afhankelijk van hoeveel kilometer primaire kering een waterschap in beheer heeft. Waterschappen die geen of beperkt primaire keringen hebben betalen jaarlijks ook aan het HWBP. De financiering van de waterveiligheid is dus gebaseerd op het solidariteitsbeginsel: iedereen betaalt mee aan de waterveiligheid. Bij waterveiligheid zijn de huishoudens de grootste baathebbers.³⁾

De kapitaallasten van de HWBP bijdrage voor Noorderzijlvest bedragen in 2019 circa € 3,3 miljoen. Hiermee is het aandeel kapitaallasten HWBP circa 25% van het totaal aan kapitaallasten van de taak watersysteembeheer. Circa 10 % van de totale saldo exploitatiekosten van de taak watersysteembeheer is het effect van de jaarlijkse HWBP bijdrage. Vijf jaar geleden bedroegen de kapitaallasten nog slechts circa € 0,1 miljoen. De conclusie is dat de kosten van de jaarlijkse HWBP-bijdrage in vergelijking met het vorige kostentoedelingsonderzoek zijn toegenomen. Bij de vorige kostentoedeling heeft de toename van de jaarlijkse lasten als gevolg de stijging van de HWBP-bijdrage geen rol gespeeld in het bestuurlijk afwegingsproces rondom de bepaling van het ingezetenen aandeel. De toename in de afgelopen vijf jaar rechtvaardigt nu een hoger aandeel voor ingezetenen vanwege een toename van de kosten voor het algemene taakbelang.

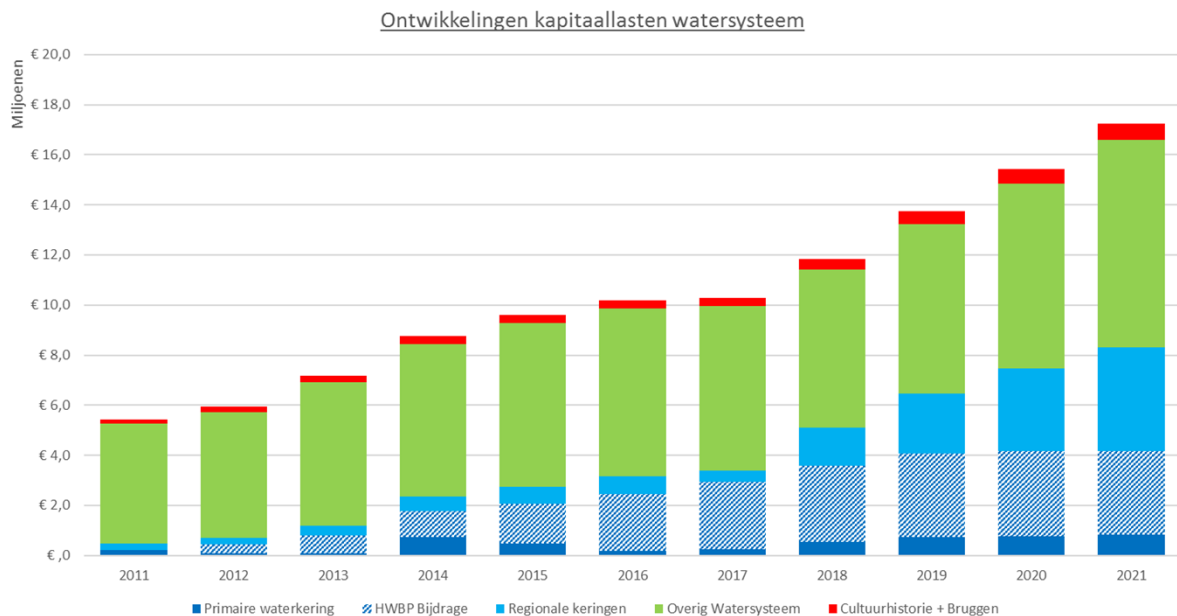
³⁾ Rapport "Toekomstbestendige en duurzame financiering van het Nederlandse waterbeheer", Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Twijnstra Guddé / Tauw, juni 2015. <http://library.wur.nl/WebQuery/hydrotheek/2103611>

5.1.2 Substantieel meer kosten voor regionale waterveiligheid en droge voeten.

De uitvoering van maatregelen aan de waterveiligheid brengen veel kosten met zich mee. Versterking en verhoging van de regionale (boezem)keringen, de realisatie van waterbergingsgebieden en het vergroten van boezemgemalen worden landelijk door de waterschappen steeds meer gezien als maatregelen die een algemeen maatschappelijk belang dienen om veilig in het beheergebied te kunnen wonen, werken en recreëren. Uit landelijk onderzoek ⁴⁾ blijkt, dat de huishoudens de grootste baathebbers zijn bij de regionale waterveiligheid. Huishoudens hebben volgens dit onderzoek voor circa 70% baat bij de voorzieningen die zijn gerealiseerd voor de regionale waterveiligheid. De grote investeringen in de afgelopen jaren – en nog in de komende jaren – worden steeds meer gezien als maatregelen waarbij de ingezetenen veel profijt hebben om in het gebied van het waterschap te kunnen wonen, werken, recreëren en het zich vrijelijk kunnen verplaatsen.

We zien een sterke kostenstijging ten gevolge van de versterking van de regionale keringen. De kapitaallasten bedragen in 2019 circa € 2,4 miljoen, een stijging met circa € 1,8 miljoen ten opzichte van de jaren 2015-2017. In 2021 lopen de kapitaallasten van de regionale keringen naar verwachting op tot circa € 4,1 miljoen. De toename van kosten voor algemene maatregelen ter bescherming van de regionale waterveiligheid zijn mede aanleiding om het aandeel ingezetenen te verhogen.

⁴⁾ Rapport "Toekomstbestendige en duurzame financiering van het Nederlandse waterbeheer", Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Tijnstra Gulle / Tauw, juni 2015. <http://library.wur.nl/WebQuery/hydrotheek/2103611>

5.1.3 Areaal natuur is substantieel gestegen

In 2014 bedroeg het areaal natuur circa 17.000 hectare. In deze oppervlakte was het natuur- en waterbergingsgebied De Onlanden reeds opgenomen. Door een uitspraak van de Hoge Raad in november 2014 ten aanzien van de watersysteemheffing van natuurterreinen (Natuurarrest), is de oppervlakte natuur in ons beheergebied met circa 3.500 hectare gestegen. De totale toename van het areaal natuur in de periode 2014 – 2018 bedraagt ruim 4.250 hectare. De totale oppervlakte natuur bedraagt nu circa 21.250 hectare (circa 25% meer natuur dan in 2014).

De toename van het areaal natuur in de afgelopen 4 jaren is mede de aanleiding het aandeel ingezetenen ten opzichte van 2014 te verhogen.

5.2 Tariefdifferentiatie

De Waterschapswet biedt vijf situaties waarin gekozen kan worden voor het instellen van tariefdifferentiatie. Het bestuur kan door het instellen van de tariefdifferentiaties rekening houden met het punt, dat het belang voor bepaalde onroerende zaken duidelijk afwijkt van dat van andere onroerende zaken. Tariefdifferentiatie is uitsluitend toegestaan voor:

- Buitendijks gelegen onroerende zaken (maximaal 75 % lager tarief)
- Onroerende zaken die blijkens de legger van het waterschap als waterberging worden gebruikt (maximaal 75 % lager tarief)
- Onroerende zaken gelegen in bemalen gebieden (maximaal 100 % hoger tarief)
- Onroerende zaken die in hoofdzaak uit glasopstanden bestaan (maximaal 100 % hoger tarief)
- Verharde openbare wegen (maximaal 100 % of 400 % hoger tarief)

Noorderzijvest maakt op dit moment gebruik van tariefdifferentiatie voor buitendijks gelegen onroerende zaken (voor zowel de categorie gebouwd als ongebouwd) en de tariefdifferentiatie van verharde openbare wegen met 100%.

Omdat ten opzichte van de kostentoedeling 2014 de argumentatie voor de tariefdifferentiaties waterberging, bemalen gebieden en glasopstanden niet zijn veranderd, wordt voorgesteld om voor de nieuwe kostentoedeling dit ongewijzigd te laten.

De tariefdifferentiatie wegen is door waterschap Noorderzijvest per 1 januari 2014 ingevoerd. De verhoging van de tariefdifferentiatie wegen tot 400 % is alleen toegestaan voor waterschappen die deze tariefdifferentiatie voor 1 juli 2012 al hadden ingevoerd. Dit behoort voor Noorderzijvest dus niet tot de mogelijkheid.

5.3 Specifieke kosten

In de tarievennota van waterschap Noorderzijvest staat vermeld hoe wij omgaan met de specifiek toe te rekenen kosten. Het betreft hier oninbaarheid, kwijtschelding, de WOZ perceptiekosten en de kosten voor de verkiezingen.

De verkiezingen worden voor 50% toegerekend aan de categorie ingezetenen (de andere 50% komt ten laste van de zuiveringsheffing). De WOZ perceptiekosten worden direct toegerekend aan de categorie gebouwd. De kosten van kwijtschelding, voor de taak watersysteem, hebben betrekking op de categorie ingezetenen en behoren dan ook aan die categorie toegerekend te worden.

Het toerekenen van de kosten van oninbaarheid behoort volgens de financiële systematiek te gebeuren ten laste van de categorie waar ook de grondslag van de oninbaarheid is gelegen, namelijk de opgelegde aanslag. Er kan in theorie op elke categorie sprake zijn van oninbaarheid. De kosten van oninbaarheid worden in het jaarplan verdeeld conform de verdeling over de categorieën zoals die in de jaarrekening van het voorgaande jaar gerealiseerd is.

Hoofdstuk 6 Scenario's en de effecten op de tarieven en lastendruk

In dit hoofdstuk worden de effecten van de herijking van de kostentoedeling op de percentages en de tarieven toegelicht. In onderstaande tabel wordt weergegeven wat de invloed van het verhogen van het ingezetenenpercentage is op de kostentoedeling. In deze tabellen is een vijftal scenario's doorgerekend, waarbij het ingezetenenpercentage telkens met 2,5% is verhoogd. In bijlage 3 zijn de scenario's aangegeven waarbij het ingezetenenpercentage telkens met 1% is verhoogd.

Tabel 7: vergelijking berekening kostentoedeling bij verschillende ingezetenenpercentages

KOSTENTOEDELING						
Categorie	KTD 2014	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019
<i>Ingezetenen</i>	25,00%	25,00%	27,50%	30,00%	32,50%	35,00%
Gebouwd	55,87%	54,22%	52,41%	50,60%	48,80%	46,99%
Ongebouwd	18,90%	20,47%	19,79%	19,10%	18,42%	17,74%
Natuur	0,23%	0,32%	0,30%	0,29%	0,28%	0,27%
Totaal	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Voor de invloed op de tarieven is de begroting 2018 als uitgangspunt genomen. Tabel 8 laat de invloed op de tarieven zien en tabel 9 de mutatie ten opzichte van de tarieven 2018. In de kolom JP 2018 wordt in deze tabel de mutatie van de tarieven in 2018 ten opzichte van 2017 weergegeven.

Tabel 8: Invloed van de scenario's ingezetenenpercentage op de tarieven van het jaarplan 2018

TARIEVEN						
Categorie	JP 2018	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019
	25,00%	25,00%	27,50%	30,00%	32,50%	35,00%
<i>Ingezetenen</i>	€ 65,61	€ 65,61	€ 71,55	€ 77,49	€ 83,43	€ 89,37
Gebouwd						
<i>Binnendijks</i>	0,0608%	0,0591%	0,0571%	0,0552%	0,0533%	0,0514%
<i>Buitendijks</i>	0,0152%	0,0148%	0,0143%	0,0138%	0,0133%	0,0129%
Ongebouwd						
<i>Binnendijks</i>	€ 62,61	€ 67,81	€ 65,55	€ 63,29	€ 61,03	€ 58,77
<i>Buitendijks</i>	€ 15,65	€ 16,95	€ 16,39	€ 15,82	€ 15,26	€ 14,69
<i>Wegen</i>	€ 125,22	€ 135,62	€ 131,10	€ 126,58	€ 122,06	€ 117,54
Natuur	€ 3,36	€ 5,30	€ 5,12	€ 4,95	€ 4,77	€ 4,59

Tabel 9: Mutatie in % ten opzichte van het JP 2018

Mutatie ten opzichte van JP 2018						
Categorie	JP 2018	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019
	25,00%	25,00%	27,50%	30,00%	32,50%	35,00%
<i>Ingezetenen</i>	5,2%	0,0%	9,1%	18,1%	27,2%	36,2%
Gebouwd						
<i>Binnendijks</i>	3,4%	-2,9%	-6,0%	-9,2%	-12,3%	-15,5%
<i>Buitendijks</i>	3,4%	-2,9%	-6,0%	-9,2%	-12,3%	-15,5%
Ongebouwd						
<i>Binnendijks</i>	7,4%	8,3%	4,7%	1,1%	-2,5%	-6,1%
<i>Buitendijks</i>	7,4%	8,3%	4,7%	1,1%	-2,5%	-6,1%
<i>Wegen</i>	7,4%	8,3%	4,7%	1,1%	-2,5%	-6,1%
Natuur	10,2%	57,7%	52,4%	47,3%	42,0%	36,6%

In de volgende tabellen is het effect weergegeven (zowel in euro's als procentueel) wat de invloed is van het verhogen van het ingezetenenpercentage op de lastendruk voor huishoudens en bedrijven. In bijlage 3 zijn de effecten weergegeven waarbij het ingezetenaandeel telkens met 1% is verhoogd.

Watersysteem- en Zuiveringheffing		JP 2018	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019
			25,00%	27,50%	30,00%	32,50%	35,00%
Gezin + Huurwoning	€	253,05	€ 253,05	€ 258,99	€ 264,93	€ 270,87	€ 276,81
Eenpersoon + Huurwoning	€	128,09	€ 128,09	€ 134,03	€ 139,97	€ 145,91	€ 151,85
Gezin + Koopwoning	€	374,65	€ 371,15	€ 373,27	€ 375,39	€ 377,51	€ 379,61
Eenpersoon + Koopwoning	€	249,69	€ 246,19	€ 248,31	€ 250,43	€ 252,55	€ 254,65
<i>(woz € 200.000)</i>							
Agrarier	€	5.505,05	€ 5.914,05	€ 5.731,55	€ 5.549,05	€ 5.366,55	€ 5.184,01
<i>(woz € 400.000, ha 80)</i>							
Natuurorganisatie	€	336,00	€ 530,00	€ 512,00	€ 495,00	€ 477,00	€ 459,00
<i>(ha 100)</i>							

Watersysteem- en Zuiveringheffing		JP 2018	KTD Keuze I	KTD Keuze II	KTD Keuze III	KTD Keuze IV	KTD Keuze V
			25,00%	27,50%	30,00%	32,50%	35,00%
Gezin + Huurwoning			0,0%	2,3%	4,7%	7,0%	9,4%
Eenpersoon + Huurwoning			0,0%	4,6%	9,3%	13,9%	18,5%
Gezin + Koopwoning			-0,9%	-0,4%	0,2%	0,8%	1,3%
Eenpersoon + Koopwoning			-1,4%	-0,6%	0,3%	1,1%	2,0%
<i>(woz € 200.000)</i>							
Agrarier			7,4%	4,1%	0,8%	-2,5%	-5,8%
<i>(woz € 400.000, ha 80)</i>							
Natuurorganisatie			57,7%	52,4%	47,3%	42,0%	36,6%
<i>(ha 100)</i>							

BIJLAGEN

Bijlage 1 Rekenmodel Unie van Waterschappen

Rekenmodel kostentoedeling 2017

2. bepalen waarden		<i>Unie van Waterschappen</i>				
watersysteemheffing				<i>veroudering</i>	heffingsgebied	<i>waarde verh.</i>
<i>categorie</i>	<i>opvl in ha</i>	<i>waarde per ha</i>			<i>totale waarde</i>	
A1.1	autosnelwegen	200	€ 1.430.000	75%	€ 214.500.000	
A1.2	hoofd- en regionale wegen	3.241	€ 836.000	75%	€ 2.031.856.200	
A1.3	lokale wegen + beb.kom	3.506	€ 1.316.000	75%	€ 3.459.928.500	
A1.4	overige verharde wegen	532	€ 1.347.000	75%	€ 537.453.000	
A1	openbare landwegen	7.478			€ 6.243.737.700	
A2	agrarische gronden	99.740	€ 46.854		€ 4.673.213.275	
A3	openbare spoorwegen	186	€ 10.110.000	75%	€ 1.410.345.000	
A4	bouwpercelen	922	€ 685.000		€ 631.570.000	
A5	overige	0	€ 46.854		€ -	
	ongebouwd ex landwegen	100.848			€ 6.715.128.275	
A	ongebouwd	108.326			€ 12.958.865.975	27,3%
B	natuur	21.265	€ 9.371		€ 199.270.062	0,4%
		<i>eenheden</i>	<i>waarde per eenheid</i>			
C1	glasopstanden		€ 2.500		€ -	
C2+3	overig gebouwd	13.733.196	€ 2.500		€ 34.332.990.000	
C	gebouwd	13.733.196			€ 34.332.990.000	72,3%
C3	aandeel woningen in gebouwd					
		<i>huishoudens</i>	<i>inv. per km2</i>	totaal	€ 47.491.126.037	100%
D	ingezetenen		240			

Bijlage 2 Redenen van vergelijkbare waterschappen inzake bepaling ingezetenaandeel

Onderstaande teksten zijn 1:1 overgenomen van de betreffende bestuursvoorstellen

Waterschap	Totale oppervlakte (ha)	Aantal inwoners	aantal inwoners per km2	% kostentoeiding
Drents Overijsselse Delta	255.509	580.000	227	35,00%
Fryslân	346.000	670.000	194	28,00%
Hunze en Aa's	207.000	424.000	205	29,00%
Noorderzijlvest	144.000	345.000	240	25,00%
Rijn en IJssel	194.945	650.000	333	37,00%
Scheldestromen	190.273	381.500	201	30,00%
Vechtstromen	225.800	805.500	357	37,50%
Zuiderzeeland	150.000	407.905	272	25,00%

Drentse Overijsselse Delta (Verordening 1-1-2016)

Een aanmerkelijk deel van de oppervlakte van het waterschapsgebied (ca 25%) bestaat uit natuurterrein, hetgeen in de wetsgeschiedenis specifiek genoemd is als een bijzondere omstandigheid.

Wetterskip Fryslân (Verordening 1-1-2014)

1. Het is op grond van de wet mogelijk om bepaalde kosten nl de kosten van heffing en invordering en van verkiezingen rechtstreeks aan de categorieën toe te rekenen. Het waterschap heeft daarvoor gekozen, zie artikel 3 van de verordening. Door de rechtstreekse toerekening is het percentage 1% hoger gesteld.
2. De vorming van de categorie natuur (per 2009) was in het nadeel van het ongebouwd. De door de politiek gewenste lastenverlichting voor de natuur zou niet ten laste van het ongebouwd moeten komen. Omdat de ingezetenen de algemene taakbelangen, waaronder de natuurbelangen, vertegenwoordigen is het redelijk dat voor de aanzienlijke lagere belasting van de eigenaren van natuurterreinen compensatie wordt gevonden in een hoger ingezetenaandeel. Een verhoging met 2% kwam naar schatting overeen met het bedrag dat de eigenaren van natuurterreinen in 2009 minder zouden gaan betalen. De verhoging van het ingezetenaandeel had tot gevolg dat de lasten voor de categorieën ongebouwd, gebouwd en natuur wat lager werden.
3. Een verhoging met 1% omdat er een toename is van kosten voor taken waarbij vooral de ingezetenen belang hebben, zoals het Herstelprogramma Oevers en Kaden, de KRW-projecten, de overdracht van het HWBP (Hoogwaterbeschermingsprogramma) en de MURA (muskusrattenbestrijding).

Hunze & Aa's (Verordening 1-1-2014)

Gesteld kan worden dat er een trend waarneembaar is in de verschuiving naar het algemeen taakbelang. Er is, met andere woorden, sprake van het 'veralgemeneren' van het taakbelang. Activiteiten die worden ontplooid dragen steeds meer bij aan wonen, werken en recreëren binnen het beheergebied van het waterschap. Om een voorbeeld te geven: het creëren van ruimte voor water, het bergen in de haarvaten van het watersysteem is niet enkel van belang voor ongebouwd of natuur, maar draagt bij aan de bewoonbaarheid van burgers. Maatregelen die bijdragen aan natuurontwikkeling dragen bij aan de landschapsbeleving van diezelfde burger. Burgers maken gebruik en hebben belang bij een goede infrastructuur. Concreet: het Masterplan kaden, de KRW-projecten, de overdracht HWBP en de MURA zijn zaken waarvan kan worden gesteld dat het redelijk en billijk is om een deel van de last bij de burger neer te leggen. Het veralgemeniseren van de waterschapstaken is een ontwikkeling van de afgelopen 5 jaar en ook van de komende jaren.

Overwegingen die hierbij niet onvermeld mogen blijven hebben betrekking op het kostenaandeel natuur en het kostenaandeel ongebouwd. Het waterschap geeft steeds meer vorm aan natuurontwikkeling (KRW) waar de burger profijt van heeft en waar dit via de categorie natuur niet mogelijk is om tot uitdrukking te brengen. Een redenatie van dezelfde strekking geldt voor de

infrastructuur. Het tarief ongebouwd wordt thans voor een zeer groot deel bepaald door de waarde van de infrastructuur, terwijl wegen een algemene maatschappelijke functie vervullen.

Rijn & IJssel (Verordening 1-1-2017)

1. door een uitspraak van de Hoge Raad op 7 november 2014 ten aanzien van de watersysteemheffing voor natuurterreinen, is de oppervlakte natuurterreinen in ons gebied gestegen met ca. 10.000 ha, terwijl de oppervlakte ongebouwde onroerende zaken (niet zijnde natuurterreinen) met ca. 10.000 hectare is afgenomen. Hierdoor is de oppervlakte natuur momenteel 37.000 ha;
2. de grondwaarde van de categorie ongebouwd (niet zijnde natuurterreinen) is de afgelopen jaren sterk gestegen, terwijl de WOZ-waarde van onroerende zaken (ingezetenen) is gedaald;
3. de daling van de WOZ-waarde heeft een dempend effect op de lastenstijging voor ingezetenen;
4. het waterschap maakt steeds meer kosten voor zaken waarin de groep ingezetenen als geheel belang stelt en/of waarvan deze groep profiteert; voorbeelden zijn:
 - (de verhoogde kosten van het waterschap voor) het dijkbeheer c.q. hoogwaterbeschermingsprogramma,
 - maatregelen gericht op klimaatadaptatie zoals het voorkomen van wateroverlast, o.a. doorgericht en intensiever maaien in stedelijk gebied,
 - duurzamer en natuurlijkvriendelijker onderhoud in het buitengebied, waardoor o.a. de natuurwaarden en de recreatieve waarden van beken en watergangen toenemen.

Scheldestromen (Verordening 1-1-2016)

Zoals in paragraaf 3 van de algemene toelichting is aangegeven correspondeert het percentage van het ingezetenenaandeel met het ingezetenenbelang, dat wil zeggen het algemeen belang van het kunnen wonen, werken en recreëren in het waterschapgebied. De taakinvulling voor het algemeen belang breidt zich steeds meer uit: waterbeheer binnen de bebouwde kom, waterbeheerprojecten waarin andere belangen dan het agrarische steeds meer aanbod komen (natuur, recreatie), de aanleg van fietspaden, het medegebruik van de waterkeringen voor recreatieve doeleinden etc. In het kader van een evenwichtige lastendrukontwikkeling voor alle categorieën is het dan ook gewenst aan dit toenemende algemeen belang zwaarder gewicht toe te kennen.

Daarnaast blijkt uit recente ontwikkelingen binnen de algemene democratie dat het algemeen belang ook bestuurlijk steeds zwaarder gaat wegen. Op landelijke niveau wordt daarom de verhouding tussen zetels ingezetenen en overige zetels weer tegen het licht gehouden. Zoals uit besluitvorming door de provincie omtrent de zetelverdeling binnen de algemene vergadering per 2015 blijkt acht de provincie het algemeen belang inmiddels zodanig toegenomen dat het aandeel van de zetels voor ingezetenen het wettelijk maximaal haalbare moet zijn. Dus ook gelet op het in de ogen van de algemene democratie toenemende ingezetenenbelang is een toedeling van een hoger percentage in de kosten voor deze categorie niet onredelijk. Voorts zij nog opgemerkt dat het aantal hectares natuurgebied steeds meer toeneemt in ons gebied. Door de wetgever wordt een relatief groot aantal natuurterreinen gezien als een geval waarin het ingezetenenaandeel kan worden opgehoogd. Een en ander heeft er toe geleid om het percentage op 30% vast te stellen

Vechtstromen (Verordening 1-1-2017)

De reden voor dit voorstel is dat Vechtstromen steeds meer kosten maakt die direct zijn te relateren aan inwoners. De maatregelen voor waterbeheer richten zich in toenemende mate op het stedelijk gebied, klimaatbestendig waterbeheer, innovatie en duurzaamheid. Voor groepen die het minst kunnen betalen, heeft Vechtstromen een kwijtscheldingsregeling.

Zuiderzeeland (Verordening 1-1-2014)

Geen reden.

Bijlage 3 Scenario's en de effecten op de tarieven en lastendruk

In deze bijlage zijn de effecten van de herijking van de kostentoedeling op de percentages en de tarieven toegelicht. Weergegeven wordt wat de effecten zijn op de tarieven en op de lastendruk indien het ingezetenaandeel telkens met 1% is verhoogd.

TARIEVEN WATERSYSTEEMHEFFING														
Categorie	KTD 2019													
	JP 2018	25,0%	26,0%	27,0%	27,5%	28,0%	29,0%	30,0%	31,0%	32,0%	32,5%	33,0%	34,0%	35,0%
Ingezetenen	€ 65,61	€ 65,61	€ 67,99	€ 70,36	€ 71,55	€ 72,74	€ 75,11	€ 77,49	€ 79,86	€ 82,24	€ 83,43	€ 84,61	€ 86,99	€ 89,37
Gebouwd														
Binnendijs	0,0608%	0,0591%	0,0583%	0,0575%	0,0571%	0,0568%	0,0560%	0,0552%	0,0545%	0,0537%	0,0533%	0,0529%	0,0522%	0,0514%
Buitendijs	0,0152%	0,0148%	0,0146%	0,0144%	0,0143%	0,0142%	0,0140%	0,0138%	0,0136%	0,0134%	0,0133%	0,0132%	0,0130%	0,0129%
Ongebouwd														
Binnendijs	€ 62,61	€ 67,81	€ 66,90	€ 66,00	€ 65,55	€ 65,09	€ 64,19	€ 63,29	€ 62,38	€ 61,48	€ 61,03	€ 60,57	€ 59,67	€ 58,77
Buitendijs	€ 15,65	€ 16,95	€ 16,73	€ 16,50	€ 16,39	€ 16,27	€ 16,05	€ 15,82	€ 15,60	€ 15,37	€ 15,26	€ 15,14	€ 14,92	€ 14,69
Wegen	€ 125,22	€ 135,62	€ 133,80	€ 132,00	€ 131,10	€ 130,18	€ 128,38	€ 126,58	€ 124,76	€ 122,96	€ 122,06	€ 121,14	€ 119,34	€ 117,54
Natuur	€ 3,36	€ 5,30	€ 5,23	€ 5,16	€ 5,12	€ 5,09	€ 5,02	€ 4,95	€ 4,88	€ 4,80	€ 4,77	€ 4,73	€ 4,66	€ 4,59

REKENVOORBEELDEN WATERSYSTEEMHEFFING + ZUIVERINGSHEFFING														
Categorie	KTD 2019													
	JP 2018	25,0%	26,0%	27,0%	27,5%	28,0%	29,0%	30,0%	31,0%	32,0%	32,5%	33,0%	34,0%	35,0%
Gezin + Huurwoning	€ 253,05	€ 253,05	€ 255,43	€ 257,80	€ 258,99	€ 260,18	€ 262,55	€ 264,93	€ 267,30	€ 269,68	€ 270,87	€ 272,05	€ 274,43	€ 276,81
Eenpersoon + Huurwoning	€ 128,09	€ 128,09	€ 130,47	€ 132,84	€ 134,03	€ 135,22	€ 137,59	€ 139,97	€ 142,34	€ 144,72	€ 145,91	€ 147,09	€ 149,47	€ 151,85
Gezin + Koopwoning	€ 374,65	€ 371,15	€ 371,99	€ 372,84	€ 373,27	€ 373,68	€ 374,53	€ 375,39	€ 376,22	€ 377,08	€ 377,51	€ 377,91	€ 378,77	€ 379,61
Eenpersoon + Koopwoning	€ 249,69	€ 246,19	€ 247,03	€ 247,88	€ 248,31	€ 248,72	€ 249,57	€ 250,43	€ 251,26	€ 252,12	€ 252,55	€ 252,95	€ 253,81	€ 254,65
(woz € 200,000)														
Agrarier	€ 5.505,05	€ 5.914,05	€ 5.840,55	€ 5.767,88	€ 5.731,55	€ 5.694,38	€ 5.621,71	€ 5.549,05	€ 5.475,54	€ 5.402,88	€ 5.366,55	€ 5.329,37	€ 5.256,71	€ 5.184,01
(woz € 400,000; hta 80)														
Natuurorganisatie	€ 336,00	€ 530,00	€ 523,00	€ 516,00	€ 512,00	€ 509,00	€ 502,00	€ 495,00	€ 488,00	€ 480,00	€ 477,00	€ 473,00	€ 466,00	€ 459,00
(ha 100)														

KTD 2014														
	JP 2018	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019	KTD 2019
	25,0%	26,0%	27,0%	27,0%	27,5%	28,0%	29,0%	30,0%	31,0%	32,0%	32,5%	33,0%	34,0%	35,0%
Gezin + Huurwoning	0,0%	0,9%	1,9%	1,9%	2,3%	2,8%	3,8%	4,7%	5,6%	6,6%	7,0%	7,5%	8,4%	9,4%
Eenpersoon + Huurwoning	0,0%	1,9%	3,7%	4,6%	5,6%	7,4%	9,3%	11,1%	13,0%	13,9%	14,8%	16,7%	18,5%	
Gezin + Koopwoning	-0,9%	-0,7%	-0,5%	-0,4%	-0,4%	-0,3%	0,0%	0,2%	0,4%	0,6%	0,8%	0,9%	1,1%	1,3%
Eenpersoon + Koopwoning	-1,4%	-1,1%	-0,7%	-0,6%	-0,6%	-0,4%	0,0%	0,3%	0,6%	1,0%	1,1%	1,3%	1,7%	2,0%
Agarier	7,4%	6,1%	4,8%	4,1%	3,4%	2,1%	0,8%	-0,5%	-1,9%	-2,5%	-3,2%	-4,5%	-5,8%	
Natuurorganisatie	57,7%	55,7%	53,6%	52,4%	51,5%	49,4%	47,3%	45,2%	42,9%	42,0%	40,8%	38,7%	36,6%	

